

Nr 282.

Av herr **Domö m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m. och angående anslag till statens arbetslöshetskommission ävensom till reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m.

Såsom det framgår av propositionerna nr 178 och 179 angående anslag till beredskapsarbeten respektive reservarbeten m. m., företer arbetslösheten icke för närvarande i vårt land någon oroväckande utveckling. Den av fjolårets riksdag godtagna beredskapsstaten med vittgående fullmakter har Kungl. Maj:t icke behövt låta träda i kraft men däremot på tilläggsstat äskat 4 miljoner till beredskapsarbeten, vilket anslag av riksdagen beviljats. På grund av träindustriens försämrade konjunkturer har dock arbetslösheten i vissa norrlandslän något stegrats i jämförelse med föregående år. Särskilt för Västernorrlands län, där man förut trodde sig se tecken till en ljusning, har läget härigenom ånyo försämrats.

Enligt uppgifter i nämnda propositioner uppgick vid årsskiftet antalet hjälpsökande hos statens arbetslöshetskommission till 22,099; denna siffra bör rätteligen ökas med omkring 2,000 personer, motsvarande det antal hjälpsökande, som fått sysselsättning i beredskapsarbeten och under sin anställning i dessa icke upptagas som arbetslösa. I reservarbeten och ungdomshjälpen sysselsattes den 31 december 1938 4,520 personer, varjämte 7,225 erhöilo kontantunderstöd med statsmedel. 10,354 hjälpsökande erhöilo icke i någon form hjälp av statsmedel. Även om kontantunderstödsverksamheten alltid utvidgas under vintertid och då kan vara nödfallsutvägen, ge redan ovanstående siffror vid handen, att den nuvarande arbetslinjen med inskränkt A.K.-verksamhet, trots den relativt obetydliga påfrestningen, icke förmådde tillräckligt snabbt utvidga sig i förhållande till arbetslöshetens ökning.

Departementschefen har begärt bemyndigande att för de »arbetslöshetstyngda» områdena under nästa år igångsätta beredskapsarbeten för ett belopp av 10 miljoner kronor, därav hälften skulle tagas i anspråk först budgetåret 1940/41. Härutöver begäres ett anslag för nästa budgetår å 5 miljoner kronor för att fullfölja redan igångsatta beredskapsarbeten, vartill Kungl. Maj:t av fjolårets riksdag erhöil bemyndigande.

Sammanlagt skulle alltså årets riksdag anvisa 10 miljoner kronor för beredskapsarbeten under instundande budgetår. Till arbetslöshetskommissionens verksamhet med reservarbeten och kontantunderstöd m. m. begär Kungl. Maj:t 8,350,000 kronor, vilket innebär en sänkning till ungefär hälften av vad kommissionen ansett erforderligt; departementschefen förutsätter dock, »att därest förhållandena under loppet av nästa budgetår skulle komma att påkalla anvisande av ytterligare medel, sådana medel skola kunna ställas till förfogande i erforderlig utsträckning».

Den nuvarande arbetslösheten innefattar huvudsakligen två problem. Det ena sammanhänger med den kvardröjande arbetslösheten i de utsatta områdena, d. v. s. Bohuslän, Blekinge och Västernorrlands län, varest strukturella förändringar i näringslivet orsakat en svårbekämpad långtidsarbetslöshet. Det andra problemet har framkallats av den konjunkturbetonade minskningen av sysselsättningsmöjligheterna i vissa norrländska skogsdistrikt. Endast i den mån den senare arbetslösheten skulle visa sig sammanhänga med en mer bestående försämring av skogsindustriens framtidsutsikter, kan lösningen av de bägge problemen åstadkommas genom tillgripande av likartade hjälpåtgärder.

Ifråga om de utsatta områdenas restarbetslöshet måste vi framhålla det anmärkningsvärda i att den år 1937 tillsatta arbetslöshetsutredningen, som tillsattes bland annat för att »likvidera» denna, ännu ej avgivit något betänkande. Då kommittén, enligt vad departementschefen meddelar i proposition nr 178, avser att företa en omprövning av riktlinjerna för hela arbetslöshetspolitiken och då med hänsyn till dennas nuvarande splittning behovet av en sådan omprövning är starkt framträdande, ter sig dröjsmålet med kommitténs arbete desto mera beklagligt.

För vår del ha vi många gånger under senaste år kritiserat den nuvarande arbetslöshetspolitiken, vars principer vi i viktiga delar ej kunnat godtaga och vars verkningar i många hänseenden vi funnit skadliga. Då emellertid hela hjälpproblemet nu ligger under utredning, vilja vi i år i avvaktan på denna utredning inskränka oss till nedanstående uttalanden och förslag.

Även med allt erkännande av svårigheterna vid avveckling av restarbetslösheten måste det på lång sikt te sig föga rationellt att år efter år utbetala stora anslag till kontantunderstöd eller hjälparbeten i dessa områden, utan att de arbetslösas möjligheter till inplacering i och mera stadigvarande försörjning å den normala arbetsmarknaden nämnvärt ökats. Det måste få en depraverande inverkan på befolkningens naturliga framåtanda, om en mångårig arbetslöshet på detta vis sammankopplas med understöd eller arbeten, som icke åstadkomma några ljusare framtida försörjningsutsikter. I möjligaste mån böra ansträngningar därför inriktas på att dels skapa ny företagsamhet och nya utkomst-

möjligheter i arbetslöshetsbygderna, dels underlätta de yngre och mera arbetsföra arbetslösas överflyttning till andra platser med bättre arbetstillgång. Även om åtskilligt gjorts i dessa hänseenden, kunna tvivelsmål uttalas om Kungl. Maj:t under årens lopp ägnat dessa problem allt det intresse, som läget krävt. Den arbetslöshetspolitik, som regeringen fört, är ägnad att motverka arbetskraftens rörlighet. Den inställningen måste lätt vinna insteg hos de arbetslösa och kommunerna, att staten hjälper så fort medlen tryta, varför man lika gärna kan stanna där man är. För att finna lämpliga arbetsobjekt tvingas statsmakterna — i brist på långtidsplanering — att anslå medel till arbeten såsom offentliga byggnader, samlingslokaler, vattenledningar, konservering av murrester från församlingens gamla kyrka etc. Dessa arbeten ha dock icke den karaktären att de locka ny företagsamhet till orten eller själva sekundärt skapa ny sysselsättning. Ofta kunna de även innebära en alltför stor kapitalinvestering på en ort, vars framtida öde är ovisst, med följd alltså att pengar kunna nedläggas på företag, som framdeles kanske visa sig mer eller mindre överflödiga. I den mån lönerna — såsom ofta är fallet — vid i och för sig nödvändiga hjälparbeten överstiga de löner, som ortens industri- eller jordbruksarbetare kunna betinga sig, eller därest ett rationellt skiftningssystem — såsom understundom skett — ej tillämpas, måste dessa arbeten direkt motverka arbetslöshetspolitikens syfte. Vad utflyttningsspolitiken beträffar, ligger det i sakens natur, att en dylik har sina givna gränser. Även om det kan vara hårt att vilja bringa människor att bryta upp ur den bygd, där de ha sin rot, måste man dock se realistiskt på läget och bedöma detta framför allt ur de arbetslösas egen synpunkt och med hänsyn till deras intresse att skaffa sig en säkrare framtid.

Den kritik, som från vårt håll vid närmast föregående riksdagar riktats mot den nuvarande arbetslöshetspolitikens splittring på olika organ och bristande enhetlighet, har vunnit ytterligare i styrka under det senaste året. En genomgång av de ifrågavarande propositionernas förteckning över anordnade beredskaps- och reservarbeten ger till resultat, att det icke finnes någon rationell gränsdragning mellan dessa typer av hjälparbeten. Förekomsten av anslagsmedel till stödjande av enskild företagsamhet både hos socialdepartementet och i arbetslöshetskommissionen med delvis skiljaktiga regler kan icke heller betecknas som rationell. Det hänvisningsförfarande, som enligt riksdagens direktiv skall tillämpas såväl vid reservarbeten som beredskapsarbeten av olika slag, är också svårt att göra effektivt, så länge ingen enhetlig ledning av arbetslöshetspolitiken finnes; för de kommunala myndigheterna är det en vansklighet och ofta föga välkommen uppgift att vid hänvisning välja mellan de olika arbetsformerna, och även bland de arbetslösa själva, vilka ibland av olika skäl kunna föredra ett reservarbete och ibland

ett beredskapsarbete, framkallar spittningen irritation. Över huvud taget torde behovssynpunkterna icke i tillräcklig grad beaktas vid anställandet av arbetare i beredskapsarbetena. Samordnandet av alla hjälpåtgärder under ett enhetligt centralorgan synes oss för åstadkommandet av planmässighet och sammanhållning på detta sociala område så oundgängligt, att vi framställa yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t om förslag till 1940 års riksdag härom.

Ifråga om anslagsbehoven för hjälparbeten under nästa budgetår vilja vi i avvaktan på arbetslöshetsutredningen — liksom tidigare anförande att vissa skäl kunna tala för att långtidsarbetslösa familjeförsörjare i de utsatta områdena ej göras till permanenta reservarbetare — ej nu motsätta oss att vissa medel anslås till beredskapsarbeten. Genom sitt fjolårsbeslut har riksdagen redan bundit sig för anvisande av 5 miljoner kronor för fullföljande av redan igångsatta arbeten. Däremot synas oss icke skäl förebragta för att igångsätta nya arbeten för ett så stort belopp som 10 miljoner kronor. Anslaget bör enligt vår mening inskränkas till halva beloppet, vadan vi för budgetåret 1939/40 föreslå att blott 2,5 miljoner kronor anvisas för ändamålet, tillhoppa 7,5 miljoner kronor. I stället bör anslaget till arbetslöshetskommissionen ökas med motsvarande belopp, eller från 8 miljoner kronor till 10,5 miljoner kronor. I likhet med departementschefen förutsätta vi, att tilläggsanslag till arbetslöshetskommissionen skall lämnas, ifall de beviljade medlen skulle visa sig otillräckliga.

Ifråga om direktiven för de i de utsatta områdena anordnade beredskapsarbetena gjorde 1937 års riksdag följande uttalande:

»För nästa budgetår har departementschefen därvid givit ökat utrymme åt beredskapsarbeten, i vilka framför allt familjeförsörjare skulle sysselsättas. Under förutsättning att, såsom departementschefen jämväl uttalat, vid arbetenas utförande i största möjliga utsträckning anlitas av arbetslöshetskommittéerna anvisad arbetskraft, har utskottet icke något att erinra emot förslaget i denna del. Beredskapsarbeten böra emellertid så planläggas och bedrivas, att de icke kvarhålla arbetskraft, som kan beredas sysselsättning i öppna marknaden i övrigt. Det bör med andra ord tillses, att för reservarbeten gällande bestämmelser i nu berörda hänseenden i tillämpliga delar beaktas. Med hänsyn till skogs- och jordbrukets svårigheter att under vissa perioder erhålla tillräcklig arbetskraft, böra vidare sådana anordningar eftersträvas, som göra det möjligt att under nämnda tidsperioder avbryta eller inskränka beredskapsarbeten. Beträffande urvalet av arbetsobjekt vill utskottet framhålla, att företräde under rådande förhållanden bör givas åt arbeten, som i största möjliga utsträckning skapa direkta arbetstillfällen.»

Enligt 1938 års riksdagsbeslut skulle anslaget till beredskapsarbetena användas »i överensstämmelse med den praxis, som utbildat sig». I år yttrar departementschefen, att arbetslöshetspolitiken på ifrågavarande område »torde böra bedrivas i stort sett efter de riktlinjer, som upp-

drogos i fjolårets proposition» (prop. 178, sid. 148). Med hänsyn till den vikt, som vi tillmätta bland annat regeln om hänvisningsförfarande, och då blott cirka 75 procent av de i beredskapsarbetena sysselsatta synas ha hänvisats till dessa arbeten genom arbetslöshetskommittéerna, finna vi det angeläget att riksdagen i år i sitt yttrande över direktiven för fortsatta beredskapsarbeten uttryckligen fasthåller vid 1937 års uttalanden, d. v. s. icke upphöjer till direktiv den praxis, som tilläventyrs med avvikelser från riksdagsuttalanden inaugurerats utan att dess innebörd vare sig i fjol eller i år närmare preciserats.

Såsom vi både tidigare i väckta motioner och här ovan framhållit anse vi det önskligt att såsom ett led i hjälpverksamheten uti de utsatta områdena inplanterandet av ny företagsamhet därstädes uppmuntras. Utan att här ingå på spørgsmålet hur medlen härför hittills använts, vilja vi ansluta oss till departementschefens begäran att ur anslaget till arbetslöshetskommissionens verksamhet viss del — för nästa budgetår högst 500,000 kronor — ställes till förfogande för ändamålet. Samtidigt vidhålla vi vår ofta uttalade uppfattning att det icke kan vara behöfligt eller principiellt riktigt att även Kungl. Maj:t, d. v. s. socialdepartementet, fritt förfogar över medel för samma syftemål (för nästa budgetår 250,000 kronor). Endast i vanlig ordning, d. v. s. efter förslag till riksdagen i varje särskilt fall och med dess bifall, böra medel till subvention eller lån för främjande av enskild företagsamhet utlämnas genom socialdepartementet.

Rörande användningen av de förutnämnda till arbetslöshetskommissionens förfogande ställda medlen för uppmuntrande av enskild företagsamhet har departementschefen förordat att ett belopp av högst 250,000 kronor måtte få disponeras i Blekinge och Västernorrlands län för komplettering av ofullständiga jordbruk. Till grund härför ligga framställningar från Blekinge- respektive Västernorrlandsutredningarna. Statens egnahemsstyrelse har i bägge fallen avstyrkt att åtgärder i denna riktning nu vidtagas. Enligt styrelsens mening borde frågan om komplettering av ofullständiga jordbruk ej lösas isolerat utan upptas i ett större sammanhang, dels sedan riksdagen behandlat spørgsmålet om egnahemsväsendets omorganisation och dels sedan genom jordbruksutredningen »hela jordbruksnäringens blivande ställning i ekonomiskt avseende och dess därav betingade fortsatta inriktning och utveckling bleve närmare klarlagd». Härutöver vilja vi fästa uppmärksamheten på de ganska oklara regler, som att döma av propositionen i ovannämnda framställningar uppställts för ifrågavarande företag och till vilka departementschefen för övrigt icke tagit ställning. Vi anse det erforderligt, att riksdagen i händelse av bifall till Kungl. Maj:ts förslag närmare fastställer och preciserar de regler, efter vilka denna kompletteringsverksamhet bör bedrivas.

Utan att nu framställa något yrkande därom och med hänvisning till vad från vårt håll bland annat vid 1933 års riksdag anförts vilja vi uttala önskvärdheten av att 1937 års arbetslöshetsutredning även undersöker frågan om att i större utsträckning än som hittills skett låta arbetslöshetshjälpen vid arbetena utgå under beaktande av behov och försörjningsskyldighet, utan att de sammanlagda kostnaderna för hjälpverksamheten därigenom stegras och utan att familjeförsörjarnas löner därigenom överstiga den öppna marknadens.

Slutligen vilja vi uttala den önskan, att Kungl. Maj:t vid redovisningen av anordnade beredskapsarbeten måtte lämna riksdagen möjligast utförliga uppgifter om hjälpklienteletts sammansättning, resultatet av hänvisningsförfarandet m. m. Vidare kan riksdagen göra anspråk på att få en utförligare redovisning över den användning, som anslaget till främjande av enskild företagsamhet fått och de eventuella förluster därå, som statsverket åsamkats.

Med hänvisning till ovanstående hemställa vi,

att riksdagen vid behandlingen av propositionerna nr 178 och 179 ville besluta:

dels att sänka det av Kungl. Maj:t för nästa budgetår till statliga och kommunala beredskapsarbeten begärda anslaget från 10 miljoner kronor till 7,5 miljoner kronor;

dels att höja det av Kungl. Maj:t för nästa budgetår till reserverarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. begärda anslaget från 8 miljoner kronor till 10,5 miljoner kronor;

dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att frågan om enhetligt centralorgan för den nu splittrade arbetslöshetspolitiken upptages till utredning av 1937 års arbetslöshetsakkunniga och att utredningen så påskynas, att förslag därom må kunna föreläggas 1940 års riksdag;

dels slutligen att riksdagen i övrigt ville rörande direktiven för arbetslöshetspolitiken beakta vad vi ovan anförde.

Stockholm den 31 mars 1939.

Fritiof Domö. *J. B. Johansson.* *Martin Svensson.*

Gustaf Tamm. *Gustaf Velandér.* *Nils Gabrielsson.*